

Pod jarmom.

Gôri na Grmado sem rad hodil v poletnih večerih na izprehod. Divni razgled na karavanske in julijske Alpe, na ribniško dolino in čez gorjansko pogorje bogato poplača mali trud. Večerno solnce je tonilo za notranjskim Snežnikom, krepilni vzduh gorskih senožeti je po dnevni sopari polnil zrak, in kósi so požvižgavali v bukovju.

Mala vasica se beli tesno ob Grmadi. Smučje ji pravijo. Tam sem ga prvič videl in spoznal Matička Tanko.

Kaj bi ga vam opisaval. Samo življenje ga je bilo, sama kri, nemirna kri kot živo srebro. Vedi Bog, s čim so ga pitali.

„Kaj podnevi — še ponoči ni miru, gospod, še ponoči ne“, mi je tožila mati. „Mislite, da se zbudi tam, kamor je legel? Pod posteljo, pod mizo, pod pečjo, pod plevnico . . . samó v postelji ne kot drugi krščanski ljudje. Bog pomaga vendar!“

„Hi-hi-hi-hi . . .“ je zvenelo izza hišnega ogla, in pol drobne glavice je kukalo čez brun: „Hi-hi-hi-hi . . .“

„Matiček, pojdi lês, gospod bi te radi videli,“ vabila je prijazno mati.

Kje je bil ondaj že Matiček! Po bregu doli se je valilo in odskakovalo vsevprek: Matiček, velik klobuk, marogast kuža in debela buča. Vmes pa vik in krik, da je odmeval v bukovju: holarí, holarí, holarí, ju-jù, ju-jù . . .

Kaj hočemo? Mlada kri.

Tisto jesen potem so ga pritirali v šolo. Na sv. Matevža dan je bilo dopoldne. V prvi klopi je sedel; videla sva se dodobra od obličja do obličja. Na zunanje se mi je zdel pač nekoliko ukročen, a na nemirnem zgibanju in v živih očeh se mu je bralo, kako ga moré te spone šolskega reda. Saj poznate žabje krake, kakó vstrepevajo, ko jim je že zdavnaj ubegel poslednji dih življenja. Takó podobno krčevito je vstrepevalo po Matičkovih rokah, nogah in licu. Zamirala mu je v šolski klopi dosedanja malobrzdana prostost. Nekam izzivajoče je zrl vame. Poreden smešek mu je zgibal ustne.

Po običajnem pozdravu in skupnem nagovoru stopim prédenj. Bog vé, da sem bil ž njim karmoč prijazen. Roko mu dem na glavo, oko v oko si pogledava pa ga mehko poprašam:

„Matiček, je li, da se znaš pokrižati?“

Zmagoslavno pokima, in oko mu široko zažari. Veselja ali porednosti — tisti hip nisem mogel razbrati. Samó tisti smešek mu je še živeje zgibal ustne, in nemirno je stopical.

„Pa nam pokaži, Matiček, da se znaš lepó pokrižati.“

„Hi-hi-hi-hi!“ je zazvenelo po sobi. „Nočem!“

Lepa je ta! Takó pač ne pridemo daleč. Pa vedel sem, da mož še ni privajen šolskemu redu.

„No, Polde, pa ti lepo naredi križ“, pozovem soseda. Bil je boječ, miren deček: Polde Starec s Slemen.

„Nočem. Ko Matiček noče, pa še jaz nočem“, odreže se mi brez sledu bojazni.

Da bi bili videli Matička iz Smučja, s kakim zadovoljstvom se je ozrl na srčnega sosediča in s kako hudomušnim pogledom vame. Nisem vedel, bi se li jezil ali smejal . . . Spet sem potrpel in se tolažil s skušnjo, da je k sreči takó le prvo učno uro.

Pa še to učno uro je imelo priti do odločitve. Matičku je po tej zmagi rastel pogum. Bil je uverjen, da je red v šoli naposled — če človek zna — prav isti kot v Smučji. S tem prepričanjem pa mu je rastle tudi število privržencev. In kar nič več ni imel miru in obstanka v šolski klopi. Preséjal se je semintja, ustajal, padal pod klop, zvonil z nogami, da je pokal predek šolske klopi, drsal časi z levim, časi z desnim komolcem, dvígal se, skakal k durim, zdaj sém, zdaj tja, gori, doli — vsevprek.

Prišlo je do resnobnih pogledov, prijaznih poukov, mirnih opominov, nujnih prošenj, trdih svaril, ostrih groženj — bob ob steno!

„Nočem!“ bil je svojeglaven odgovor na vsako besedo.

Takó ni moglo dalje. Koncem ure ga je dohitelo.

„Idite lepo mirno domu; samo Matiček Tanko iz Smučja ostane tukaj!“

Jeminasta, kot bi bilo treščilo vanj! On — Matiček iz Smučja — on — pa ne domu — pa on ne domu? Krčevito je parpoti ugriznil v oramnico šolske torbe, ki jo je bil že oprtal, stisnil pod pazduho tiste ostanke klobuka, grdo skremžil obraz pa srdito zajokal.

„Nočem! Jaz nočem — nàk! Pa nak!“

Nič ni izdalo. Biti je moralo. Nadaleč okoli je sicer zvenel njegov vik, da so zvedavo postajali ljudje na sosednjih njivah in vrtili pa otroci posluševali pod okni — a biti je moralo. Bolje prej kot slej.

„Nočem! Nočem, jaz nočem! Pa nàk!“

Še kòs v šolski veži je pomišljeval utihnil, a Matiček jo je delal naprej, vedno srditeje, vedno glasneje. Ni ga več udržalo v klopi. Parkrat je drsnil k durim, pa hipoma spet šinil k oknu. Ni šlo. Kljubujoč jok ga je dušil v grlu, a oči brez solz. Vedel sem, da se užene.

Še nekajkrat je jeknil po šolski sobi tisti svojeglavni „nočem“, potem pa se je kot uničen sesedel ob šolski omari. Tedaj so mu šele prišle solze. Srditosti ali kesanja? Polagoma se je umiril.

Zaspane muhe so brnele pod stropom, in spev kósa je spet jasno zvenel iz veže. Tuinsem je kdo zaškripal po pesku memo šole. Skoro soparno je bilo, dasi je čas že močno lezel v jesen. Kot stražnik sem nemo hodil gori in doli, vedno bolj polagoma, vedno tišje. Na poldne je šlo.

Matiček Tanko je ob šolski omari zadremal. Enakomerno se mu je dvígal in padal dih, kot da nič ne vé o silovitem boju med redom in upornostjo, ki je karkar divjal v teh mladih prsih. Okrog usten mu je spet plaval tisti poredni smešek, samo rahlejši, nedolžnejši, odkritosrčnejši . . .

Srečna duša, ki žalost in kes še lahko zatopi v pokojnem spanju! O res nebeški dar je sladki sen, ki otroku in starcu, ki slednjemu trpinu — vsaj za nekaj hipov — zapahlja hladila v razboljeno dušo!

Poldne je zvonilo. Glas zvona je vzdramil mladega jetnika. Začuden je pogledal parkrat okrog sebe, potem pa ponižno in proseče uprl pogled vame. Bil je kot izpremenjen.

Glasno sem jel moliti angelsko češčenje, on pa se je sklonil na kolena in polglasno molil za menojo. Ganilo me je . . .

Tudi pokrižal se je. In desetkrat zapored bi se bil — brez Poldeta s Slemen. Bil je mehak kot vosek. Vsak njegov pogled pa je bila vroča nujna prošnja: domu, v Smučje, domu! Stopil sem predenj in mu položil roko na glavo pa privzdignil tisti objokani obrazek:

„Matiček, si videl?“

„Videl.“

„Boš?“

„Bom.“

„Z Bogom!“

„Z Bogom!“

ln šel je. Kar završel je pesek ob šolskem oglu, kjer je v diru okrenil. In Bog vedi, če še vendar ni bil prej doma kot njegovi obirajoči se tovariši.

To je bilo ondaj. Če pa danes pride njegova skrbna mati iz Smučja vprašat, kako je kaj z Matičkom in njegovim učenjem in njegovo ubogljivostjo, zanesljivo dobi odgovor:

„Krasen fant!“

Jos. Volc.

Koruznikova Minka in Francka.

(Spisal J. Studenčič.)

Koruznikovi so imeli svojo hišico koncem vasi, ki je bila dobro četrure oddaljena od župnijske cerkve in šole. Koruznik je bil umrl lansko jesen, in ostala je Koruznica sama s svojima hčerkama, Minko in Francko. Bili sta obe prav pridni deklici, dobri materi edina tolažba po prebitki zgubi blagodušnega moža. Toda nekaj drugega je delalo dobri materi hude skrbi. Premoženja ni bilo pri hiši, pač pa še nekaj dolga. Sama ni vedela ubožica, kaj bi naredila, ali naj pridržuje deklici za domače delo, ali ju da v službo, ali naj ju še dalje pošilja v šolo. Ker sta pa le tako lepo prosili, naj bi smeli še dalje hoditi v šolo, jima slednjič dovoli. Nekaj knjig sta dobili v šoli, nekaj jima jih je pa dala njuna botrica, ki jih je še imela po svoji rajnki hčerki, katera je hodila v mestu v nunsko šolo. Tudi šolski torbici jima je podarila, pa nekaj obleke; „zato, ker sta tako pridni in pobožni“, je pristavila dobra žena, „bosta pa kaj molili zame in za mojo pokojno Marico“.

Močno sta bili veseli blagi deklici, da se jima je tako dobro izšlo, in z novo gorečnostjo se poprimeta učenja. Marljivo sta izdelavali domače